

EN EL DRET CATALÀ, CALDRIA REGULAR (I, SI ESCAU, COM?) L'ARRENDAMENT DE BÉNS AMB ELEMENTS DIGITALS?

Lídia Arnau Raventós¹

*Professora agregada de dret civil
Universitat de Barcelona*

Resum

La finalitat d'aquest comentari és analitzar si el dret europeu regula el contracte d'arrendament de béns amb elements digitals i, en concret, si ho fa a propòsit de la conformitat del bé al contracte. La naturalesa digital d'un dels components d'aquest tipus de bé mixt mena fins a la Directiva (UE) 2019/770, relativa al subministrament de continguts i serveis digitals. Al seu torn, la naturalesa duradora i continuada de la prestació compromesa per qui és arrendador permet concloure que aquells components es regeixen per les regles relatives al subministrament continuat. Cal valorar si en el dret català, a les portes d'una regulació pròpia en matèria del contracte d'arrendament, aquest règim està ben travat.

Paraules clau: arrendament de béns, béns amb elements digitals, conformitat, subministrament continuat.

EN EL DERECHO CATALÁN, ¿SERÍA PRECISO (Y, SI PROCEDE, ¿CÓMO?) EL ARRENDAMIENTO DE BIENES CON ELEMENTOS DIGITALES?

Resumen

La finalidad de este comentario es analizar si el derecho europeo regula el contrato de arrendamiento de bienes con elementos digitales y, en particular, si lo hace a propósito de la conformidad de tales bienes al contrato. La naturaleza digital de uno de los componentes del bien mixto permite reconducir el negocio hasta la Directiva (UE) 2019/770, relativa al suministro de contenidos y servicios digitales. A su vez, la naturaleza duradera y continuada

1. Aquest comentari forma part dels treballs duts a terme en el marc del projecte DER 2021-126857NB-I00 i del Grup Consolidat 2017 SGR 151.

de la prestación comprometida por el arrendador sugiere que tales componentes se rigen por las reglas relativas al suministro continuo. Procede valorar si en el derecho catalán, avecinándose una regulación propia en materia del contrato de arrendamiento, este régimen está bien trabado.

Palabras clave: arrendamiento de bienes, bienes con elementos digitales, conformidad, suministro continuo.

IN CATALAN LAW, ¿WILL IT BE NECESSARY (AND, IF YES, ¿HOW?) THE LEASE OF GOODS WITH DIGITAL ELEMENTS?

Abstract

The purpose of the comment is to analyze if the European law imposes any certain regulation regarding the leasing of goods with digital elements, in particular, about conformity of these goods with the contract. The digital nature of one of the components of this kind of mixed goods justify the application of Directive (UE) 2019/770, concerning supply of digital content and digital services. In addition, the rules relating to continuous supply must be applied because of the continuous lessor's obligation. At last, the comment assesses whether in Catalan law, becoming new rules about lease of goods, the regulation leads to the application of the internal rules that have incorporated Directive 2019/770 into domestic law.

Keywords: lease of goods, goods with digital elements, conformity, continuous supply.

1. L'OPORTUNITAT DE LA QÜESTIÓ I LA DEFINICIÓ PRÈVIA

El mercat evoluciona i sovintegen ofertes de lloguer de *béns amb elements digitals* (per exemple, vehicles, productes de telefonia, bicicletes, joguines...). Aquesta realitat pràctica demana analitzar el marc jurídic aplicable a aquesta modalitat contractual. En el dret català, ara com ara, d'aquesta altra realitat (diguem-ne, jurídica) se'n poden destacar dues dades: la primera és la tipificació dels anomenats «béns amb elements digitals» en l'article 621-3 del Codi civil de Catalunya (CCCat); la segona és l'Avantprojecte de llei d'incorporació del contracte d'arrendament de béns al llibre sisè del Codi civil de Catalunya.²

2. Vegeu l'edicta, del 5 d'agost de 2022, que sotmet la proposta a informació pública (*Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* [DOGC], núm. 8743, p. 1).

1.1. ELS «BÉNS AMB ELEMENTS DIGITALS» EN L'ARTICLE 3.3 DE LA DIRECTIVA (UE) 2019/771

La redacció vigent de l'article 621-3 CCCat, relatiu a l'«Objecte» del contracte de compravenda, obeeix a la incorporació en el dret català de la Directiva (UE) 2019/771, del Parlament Europeu i del Consell, del 20 de maig, sobre determinats aspectes del contracte de compravenda de béns.^{3,4} D'acord amb la definició legal prevista en l'article 621-3.2c CCCat, un «bé amb elements digitals» és el que «incorpora continguts o serveis digitals o està interconnectat amb ells de tal manera que si hi manquen no pot desenvolupar les seves funcions». La definició s'inspira en l'article 2.5b de la Directiva 2019/771, precepte que destaca la naturalesa mixta d'aquesta modalitat de béns, integrats per un component material («todo objeto mueble tangible») i un altre d'immaterial («contenidos o servicios digitales»), que resten vinculats funcionalment per raó d'una incorporació o interconnexió («[...] que incorpore con-

3. Aquesta incorporació es va dur a terme en virtut del Decret llei 27/2021, del 14 de desembre, «d'incorporació de les directives (UE) 2019/770 i 2019/771, relatives als contractes de subministrament de continguts i serveis digitals i als contractes de compravenda de béns, al llibre sisè del Codi civil de Catalunya» (DOGC, núm. 564, 16 de desembre de 2021, p. 1-15). Aquesta disposició va ser validada pel Parlament de Catalunya el 26 de gener de 2022 (Resolució 218/XIV del Parlament de Catalunya, DOGC, núm. 8596, 1 de febrer de 2022).

4. Vegeu una proposta relativa a com calia incorporar els textos europeus a l'ordenament català a Lídia ARNAU RAVENTÓS, «La implementació al dret civil català de les Dir. (UE) 2019/770 i 2019/771, relatives al contracte de subministrament d'elements digitals i al contracte de compravenda de béns», a INSTITUT DE DRET PRIVAT EUROPEU I COMPARAT, UNIVERSITAT DE GIRONA (dir.), *Compravenda, arrendaments i noves modalitats d'ús temporal de béns*, Girona, Documenta Universitaria, 2021, p. 85-140; Lídia ARNAU RAVENTÓS i Mariló GRAMUNT FOMBUENA, «Cap a un dret català conforme a les directives (UE) 2019/770 i 2019/771», *Indret*, any 2022, núm. 1, p. 171-205. Vegeu un comentari del text aprovat a Lídia ARNAU RAVENTÓS i Mariló GRAMUNT FOMBUENA, «La regulación del contrato de compraventa y de los contratos de suministro de contenidos y servicios digitales tras la incorporación de las directivas (UE) 2019/770 y 2019/771 al derecho catalán», *Anuario de Derecho Civil* (en premsa).

5. Els caràcters de moble i tangible, presents en l'art. 2.5b Dir. 2019/771, no transcendeixen a la norma catalana. Abans de la reforma implementada pel Decret llei 27/2021, l'art. 621-3 CCCat, pel que fa a la interpretació de «bé», es remetia expressament als art. 511-1 i 511-2 CCCat («[...] té per objecte els béns, segons els articles 511-1 i 511-2 [...]»). Aquesta crida avalava que no només les coses (o «objectes corporals», ja fossin mobles, ja fossin immobles) podien esdevenir objecte del contracte de compravenda, sinó també «els drets patrimonials», ja fossin mobles (art. 511-2.2d, a *contrario sensu*, CCCat i 511-3 CCCat), ja fossin immobles (art. 511-2.2d CCCat). En el nou art. 621-3 CCCat aquella remissió desapareix i resta substituïda per la referència a «béns materials o immaterials». En aquest context, de cara a interpretar què és un «bé» hom pot fer ús d'un criteri d'interpretació sistemàtica i recórrer igualment als art. 511-1 i 511-2 CCCat. La lectura conjunta d'aquests darrers i de l'art. 621-3.1 CCCat permet fer notar, certament, que aquest darrer és més ampli perquè admet qualsevol modalitat de bé immaterial (per exemple, les dades), i no només els que, en concret, són drets patrimonials. En qualsevol cas, el concepte de «bé amb element digital» mena, pel que fa al «bé», a un component de naturalesa material.

tenidos o servicios digitales o esté interconectado con ellos [...]».⁶ Aquesta definició compleix una funció instrumental: afavorir l'aplicació de l'article 3.3 de la Directiva 2019/771. En concret, s'estableix que en determinades circumstàncies la conformitat de l'element digital al contracte s'ha de valorar atenent les regles que inclou aquesta directiva, que és tant com dir que a aquests continguts o serveis digitals no se'ls aplica la Directiva 2019/770⁷ (tal com declara, expressament, el seu art. 3.4).⁸ Cal afegir que, al seu torn, també compleixen la mateixa funció instrumental (tant pel que fa a l'article 3.3 de la Directiva 2019/771 com, fins i tot abans, en la mateixa definició de l'art. 2.5*b* Directiva [Dir.] 2019/771) les definicions de *contingut digital* i *servei digital* previstes en els subapartats 6 i 7 de l'article 2 de la Directiva 2019/770. No tota ni qualsevol *relació* que pugui arribar a presentar un bé amb el que coneixem com a *món digital* el converteix, jurídicament, en un «bé amb element digital». Cal que aquella relació derivi, en concret, de la integració o interconnexió amb un contingut (o «datos producidos y suministrados en formato digital» [art. 2.6 Dir. 2019/771, incorporat en l'art. 621-3.2*a* CCCat]) o servei digital (que és el que permet o bé «crear, tratar, almacenar o consultar datos en formato digital» o bé «compartir datos en formato digital cargados o creados por el consumidor u otros usuarios de ese servicio, o interactuar de cualquier otra forma con dichos datos» [art. 2.7 Dir. 2019/771, incorporat en l'art. 621-3.2*b* CCCat]).⁹ El considerant 14 de la Directiva 2019/771 sembla associar

6. Aquesta definició coincideix amb la que també preveu l'art. 2.3 Dir. (UE) 2019/770, del Parlament Europeu i del Consell, del 20 de maig de 2019, «relativa a determinados aspectos de los contratos de suministro de contenidos y servicios digitales».

7. Quant a les diferències que resulten de sotmetre aquests elements digitals a una directiva o a l'altra, vegeu LÍDIA ARNAU RAVENTÓS, «Bienes y elementos digitales: ¿dos mundos aparte?», *Education and Law Review*, núm. 24 (abril-setembre 2021), disponible en línia a <<https://doi.org/10.1344/REYD2021.24.36294>> (consulta: 15 setembre 2022); ROSA BARCELÓ COMPTÉ i GEMMA RUBIO GIMENO, «La conformidad de los bienes con elementos digitales: un supuesto de intersección de la DCD y la DCV», *Indret*, any 2022, núm. 3, p. 19 i seg. Després d'anticipar també on no hi ha coincidència entre les directives 2019/770 i 2019/771, acaba conclouent que la subjecció dels components digitals a la Dir. 2019/770 hauria estat «a simpler, more elegant solution». Vegeu JOZEFIEF VANHERPE, «While smoke, but smoke nonetheless: some (burning) questions regarding the directives on sales of goods and supply of digital content», *European Review of Private Law*, vol. 18, núm. 2 (2020), p. 261.

8. Per tant, el que enclou una directiva s'exclou de l'àmbit d'aplicació de l'altra «as a mirror image» (DIRK STAUDENMAYER, «The directives on digital contracts: first steps towards the private law of the digital economy», *European Review of Private Law*, vol. 18, núm. 2 (2020), p. 230).

9. La Dir. 2019/770, que també recull aquelles mateixes definicions (vegeu art. 2.1 i 2.2), dona un exemple que avala que no tota interferència digital permet parlar, en concret, de «servei digital»; així, el seu art. 3.5*a* exclou del seu àmbit d'aplicació «la prestación de servicios *distintos* de los servicios digitales independientemente de que el empresario haya utilizado formas o medios digitales para *obtener el producto* del servicio o para *entregarlo o transmitirlo* al consumidor» (la cursiva és nostra). La norma, que pot semblar sobrerera (atès que, si es tracta de serveis *no* digitals, és clar que se situen al marge del text), té una finalitat aclaridora, en el sentit que insisteix que el mitjà d'obtenció i/o de transmissió del producte obtingut arran de l'execució d'un servei *no* converteix el dit servei en un servei digital. La distinció, certament, a voltes es

la categoria de la *integració* amb la dels continguts digitals, que poden trobar-se o no ja preinstal·lats en el bé,^{10,11} i la de la *interconnexió* amb la dels serveis digitals.¹²

Pel que fa a les circumstàncies que situen l'element digital dins de l'àmbit d'aplicació de la Directiva 2019/771, cal fer esment de la connexió funcional amb el com-

fa complexa (¿seria o no un servei digital, el que permet accedir a un diari o una revista en línia?, ¿serien o no continguts digitals, els articles o reportatges?). A propòsit de l'exclusió, vegeu el considerant 27 Dir. 2019/770 i el comentari que en fa Lena MISCHAU, «The concept of digital content and digital services in European contract law», *Journal of European Consumer and Market Law*, vol. 11, núm. 1 (2002), p. 7-8. En la mateixa línia, a propòsit de la distinció entre els continguts i els serveis que són digitals i els que no ho són, i, a més, de la diferència entre, per una banda, continguts digitals i, per l'altra, serveis digitals, vegeu COMISIÓN EUROPEA, «Directrices sobre la interpretación y la aplicación de la Directiva 2011/83 (2021/C 525/01)», *Diario Oficial de la Unión Europea*, 29 de desembre de 2021, p. 10-11 (cal fer notar que s'hi relativitza la distinció que es fa entre els uns i els altres en el considerant 19 Dir. 2019/770, ja que s'assenyala que seran continguts o serveis digitals depenent «del modo de transmisión o acceso, así como de otras especificidades del negocio»).

10. La instal·lació o la interconnexió, quan esdevenen posteriors a la conclusió del contracte, poden anar a càrrec d'un tercer; així ho estableix expressament l'art. 3.3 Dir. 2019/771. En qualsevol cas, de la manca de conformitat que presenti l'element digital en serà responsable, davant del consumidor, la part venedora.

11. El contingut digital pot fer pensar, en especial quan s'adquireix ja instal·lat al bé, en la idea de *part integrant*. La categoria apareixia, en concret, en el considerant 11, *in fine*, de la Proposta de directiva del Parlament Europeu i del Consell «relativa a determinados aspectos de los contratos de suministro de contenidos digitales» (COM [2015] 634 final). Ho feia per a excloure'ls de l'àmbit d'aplicació del text («[n]o obstante, la presente Directiva no se aplica a los contenidos digitales insertados en bienes de forma que operen como parte integrante de los mismos y como un accesorio de las funciones principales de los bienes»), per bé que, després, en el text articulat de la proposta no s'hi feia cap menció. Vegeu una explicació del criteri exposat, vinculat a la funcionalitat principal del bé, però, alhora, fent notar els supòsits que no hi acaben d'encaixar (per exemple, continguts que afegeixen noves funcionalitats als béns, continguts relacionats amb les funcions bàsiques del bé però que no hi estan integrats...), a Christiane WENDEHORST, *Sale of goods and supply of digital content—two worlds apart?*, Brussel·les, Parlament Europeu, PE 556.928, 2016, p. 8. Vegeu també Rafal MANKO, *Contrats de fourniture de contenu numérique*, Brussel·les, Parlament Europeu, PE 582.048, 2016, p. 12 i 17, que reproduïx aquells mateixos dubtes. Posa l'èmfasi en el grau de vinculació que caldria que tingués el contingut digital amb les funcions principals, Vanessa MAK, *The new proposal for harmonised rules on certain aspects concernint contracts for the supply of digital content*, Brussel·les, Parlament Europeu, PE 566.494, 2016, p. 10 («[...] the software in a car is hacked, that might also influence the safety of the car for driving»). A l'empara del mateix text, es va arribar a entendre que si el contingut digital no estava subordinat o al servei de la funció principal del bé, sí que li era aplicable el règim dels continguts digitals (vegeu Pia KALAMEES i Karin SEIN, «Connected consumer goods: who is liable for defects in the ancillary digital service?», *Journal of European Consumer and Market Law*, vol. 18, núm. 1 (2019), p. 15). La idea de *bé compost* (o format per *parts integrants*) no es reprèn en la Dir. (UE) 2019/771, però, en canvi, és present en l'art. 9.2.ii Dir. (UE) 2011/83, del Parlament Europeu i del Consell, del 8 d'octubre, «sobre derechos de los consumidores», relatiu al *dies a quo* del termini per a desistir del contracte de compravenda que recau sobre béns formats per diferents peces o components.

12. També la predicció dels continguts, fent notar que aquella interconnexió no sempre serà clara, Pia KALAMEES, «Goods with digital elements and the seller's updating obligation», *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, núm. 2/2021, p. 132.

ponent material i de la contractació de tot plegat en virtut del mateix contracte de compravenda.

— El primer requisit (la connexió funcional amb el component material) permet concloure que si l'element digital no repercuteix, d'una manera o altra, en la funcionalitat del bé,¹³ l'aplicació de l'article 3.3 de la Directiva 2017/2019 no escau. El supòsit menarà, aleshores, a un supòsit de contractació objectivament complexa que, al seu torn, admet dues variants teòriques. La primera es dona si l'element digital, malgrat aquella no afectació de la funcionalitat, es pot igualment considerar accessori del bé. En aquest escenari, la conformitat del bé demana que els elements accessoris també siguin lliurats (art. 6c i 7.1c Dir. 2019/771) i, cal entendre, que siguin igualment conformes al contracte. I, a manca d'una norma que ho expliciti, encara que només sigui a l'empara de la regla segons la qual *allò que és accessori segueix allò que és principal*, cal entendre, a més, que aquesta conformitat (la dels elements accessoris) es regeix per les regles de la conformitat del bé, és a dir, per les contingudes en la Directiva 2019/771. Aquesta conclusió sobta¹⁴ perquè, de fet, desdibuixa les diferències entre el «bé amb element digital» i el «bé» acompanyat d'elements accessoris digitals; tot plegat (allò que és material i allò que és digital) restarà sotmès a la Directiva 2019/771. Si de cas, la diferència que persisteix és el conjunt de normes que limiten la seva aplicació als «béns amb elements digitals» (entre altres, art. 7.3, 8b, *in fine*, 10.2 i 11.3 Dir. 2019/771).¹⁵ La

13. És a dir, no fa que *funcioni* més o millor (més fàcilment, permetent més usos...). Realment es fa difícil pensar en supòsits en què la incidència de l'element digital en el bé no es pugui reconduir cap a una qüestió de funcionalitat. Fins i tot partint de les categories tecnològiques que es defineixen en l'art. 2 Dir. 2019/771 (p. ex., compatibilitat, funcionalitat, durabilitat, interoperativitat...), cal fer notar que totes (i no només la *funcionalitat*) tenen una projecció funcional (així, la compatibilitat i la interoperativitat s'han d'entendre com la capacitat per a funcionar amb determinats aparells o programes, i la durabilitat del bé es defineix com la capacitat per a mantenir les seves funcions en el temps). Destaca que en l'art. 3.3 Dir. 2019/771 no cal que la funcionalitat del bé afectada sigui la principal o bàsica, Pia KALAMEES, «Goods with digital elements», nota 7, p. 132. El paràgraf segon del considerant 21 de la Dir. 2019/770 rebla aquesta indiferència: s'hi posa com a exemple «una aplicació de alarma o una aplicació de càmera» a un telèfon intel·ligent. Vegeu ROSA BARCELÓ COMPTE i GEMMA RUBIO GIMENO, «La conformidad de los bienes con elementos digitales», p. 11-15, que proposen un règim dels elements digitals en funció de si afecten les funcions bàsiques del bé o afavoreixen una funcionalitat *ampliada*.

14. L'expressió «bé amb element digital» porta a pensar que, en el fons, el que es considera com a «bé» és el component material. I és el «bé» el que, en qualsevol cas, ha de ser conforme al contracte. Des d'aquesta perspectiva, pot semblar rebuscat tot el debat entorn d'aquella modalitat. I és que, si el que no acaba rutllant o funcionant correctament és el «bé», ¿no bastaria això per a exigir responsabilitat al venedor? Aquesta responsabilitat, de fet, mai no s'ha posat en dubte. El debat de fons rau en les normes que cal aplicar al component digital (si les de la compravenda o les del subministrament d'elements digitals).

15. Encara que, probablement, es tracti d'una diferència més aparent que no pas real, ja que, a manca de regles específiques relatives a aquest tipus d'accessoris, atesa la seva naturalesa digital seria raonable aplicar-los, per analogia, les regles pensades per als elements digitals de l'art. 3.3 Dir. 2019/771. En aquest sentit, per exemple, es podria aplicar allò previst en el considerant 39 Dir. 2019/771 pel que fa a entendre

segona variant teòrica encaixa amb els supòsits que no permeten qualificar l'element digital com a accessori del bé. A l'hora d'identificar el seu règim jurídic, cal considerar el considerant 17 de la Directiva 2019/771 i el considerant 33 de la Directiva 2019/770. Encaren el supòsit des de perspectives ben distintes, que convé conciliar. El primer ho fa des de la perspectiva de la qualificació jurídica, de manera que pertoca al dret intern establir si el contracte que combina prestacions pròpies del contracte de compravenda i altres d'alienes a aquest tipus s'ha de qualificar o no com a compravenda. El considerant 33 de la Directiva 2019/770 prescindeix de la qualificació jurídica i, per al cas de contractació complexa, es limita a establir que els elements digitals resten en tot cas sotmesos a les regles d'aquesta directiva (i no pas, per tant, a les de la Dir. 2019/771).¹⁶

— Per altra banda, la segona condició que exigeix l'article 3.3 de la Directiva 2019/771 és la contractació conjunta del «bé» i de l'«element digital» en virtut del mateix contracte de compravenda. En cas de dubte, el precepte afavoreix l'aplicació de la Directiva 2019/771, ja que enclou una presumpció de contracte únic («[...] se presumirá que el contenido o servicio digital está comprendido en el contrato de compraventa» [art. 3.3, *in fine*, Dir. 2019/771]).¹⁷

1.2. ELS «BÉNS AMB ELEMENTS DIGITALS»: MÉS ENLLÀ DE LA COMPRAVENDA?

L'article 621-3.1 CCCat, en preveure que «[e]l contracte de compravenda té per objecte els béns [...] inclosos [...] els que incorporen o estiguin interconnectats a continguts o serveis digitals», incorpora l'article 3.3 de la Directiva 2019/77. Ho fa ometent el requisit de la dependència funcional que cal que mostri el component material quant al digital. Passa el mateix en l'article 3.3 de la Directiva 2019/771, que tampoc no l'esmenta. En l'un i l'altre ordenaments, que l'element tangible depengui funcionalment dels continguts o serveis digitals és una condició que imposa la definició legal de la categoria (art. 2.5*b* Dir. 2019/771 i 621-3.2*c* CCCat). Per altra

que el lliurament d'aquests accessoris es produirà quan el venedor els posi a disposició del comprador o quan aquest hi tingui accés.

16. Per bé que «[...] deben regirse por el derecho nacional los efectos que pueda tener la resolución de un elemento del paquete contratado en las demás partes del paquete» (considerant 33 Dir. 2019/770).

17. I de cara a valorar si es dona o no el dubte quant a si s'ha atorgat un únic contracte o més d'un, caldrà considerar les circumstàncies del cas concret. Es desenvolupa la idea en els considerants 15 i 16 Dir. 2019/771 i 20 i 21 Dir. 2019/770. Convé afegir que, d'acord amb el considerant 34 Dir. 2019/770, la contractació *per separat* o en virtut de contractes distints no exclou que estiguin vinculats. Per tal, però, d'apreciar aquesta vinculació i els seus efectes, el dret europeu es remet a les legislacions internes («La presente directiva no debe afectar a las normas nacionales que regulan las condiciones por las que un contrato sobre el suministro de contenidos o servicios digitales pueda considerarse vinculado o accesorio en relación con otro [...], las medidas correctoras que puedan exigirse en virtud de cada contrato o el efecto que la terminación de un contrato tendría en el otro contrato»).

banda, d'allò que tan clarament exigeix l'article 3.3 de la Directiva 2019/771 («[...] los contenidos o servicios digitales [...] se suministran con los bienes con arreglo al contrato de compraventa [...]»), l'article 621-3 CCCat se'n fa ressò indirectament. En aquest sentit, l'article 621-3.3 CCCat es limita a presumir que els elements digitals «estan compresos en el contracte de compravenda, amb independència que siguin subministrats pel venedor o per un tercer». La interpretació sistemàtica dels articles 621-3.1 CCCat (que, ja s'ha dit, configura els béns *amb elements digitals* com a possible objecte del contracte de compravenda) i 621-3.3 CCCat (que, si presumeix la unitat contractual, deu ser perquè és rellevant) i, a més, el criteri de l'aplicació del dret intern conforme a l'europeu,¹⁸ avalen entendre que només es pot parlar de compravenda de béns amb elements digitals, amb subjecció de tot plegat a les regles dels articles 621-1 i següents CCCat, si els elements digitals conformen l'objecte, també, del mateix contracte de compravenda. Cal fer un matís, però. Obeeix a la novetat que representa, també ja s'ha dit, la incorporació dels béns immaterials a l'article 621-3.1 CCCat. A la seva empara és perfectament possible qualificar com a compravenda un contracte que tingui per objecte *només* continguts digitals (per exemple, un programari [*software*]; vegeu l'exposició de motius del Decret llei 27/2021, ap. iv, 2n par, *in fine*).¹⁹ Aquesta ampliació de l'àmbit objectiu de la compravenda permet, per una banda, relativitzar la novetat que representa la presència dels béns amb elements digitals en l'article 621-3 CCCat; abans i després de la reforma, la compravenda ja podia recaure, íntegrament, sobre drets patrimonials (art. 621-1 i 511-1 i 2 CCCat); d'ençà del gener del 2022, pot fer-ho, igualment de manera íntegra, sobre qualsevol altre bé immaterial. Aquesta ampliació, a més, convida a assajar diferents escenaris: així, per la via dels «béns amb elements digitals» s'aplicaran les regles de la compravenda a continguts digitals sense llicència indefinida d'ús o a serveis digitals; per la via dels «béns immaterials», la compravenda pot recaure sobre continguts que es contracten independentment de qualsevol altre bé, que es contracten conjuntament amb un bé que no depèn, per a funcionar correctament, del contingut digital o, en fi, que es contracten separadament (o en virtut d'un *altre* contracte de compravenda), de manera que el bé sí que presenta aquella dependència funcional. Tot i poder parlar,

18. Sobre la jurisprudència relativa al dit principi, vegeu LÍDIA ARNAU RAVENTÓS, «La conformitat del dret català a l'europeu en matèria de contractació amb consumidors: els efectes en cas de dret no conforme», *Revista Catalana de Dret Privat*, núm. 22 (2020), p. 140 i seg.

19. Vegeu Esther ARROYO AMAYUELAS, «Entra en vigor el Real decreto ley 7/2002 (compraventa de bienes de consumo y suministro de contenidos y servicios digitales al consumidor)», *Revista Cesco de Derecho de Consumo*, núm. 41/2022, p. 16 i seg. El TJUE, en la Sentència del 16 de setembre de 2021 (C-410/19, cas *Software Incubator*) ja havia qualificat com a «venta de mercancías» el subministrament electrònic d'un programa informàtic acompanyat d'una llicència d'ús de caràcter indefinit, tot plegat a canvi d'un preu. Ho va fer a l'efecte d'aplicar la Directiva (UE) 86/653, del 18 de desembre, «relativa a la coordinación de los derechos de los estados miembros en lo referente a los agentes comerciales independientes».

en tots aquests casos, de compravenda, el règim jurídic no serà sempre el mateix. El component immaterial dels «béns amb elements digitals» restarà sotmès a les regles de la compravenda, ja siguin generals, ja siguin especials per raó d'aquesta categoria (vegeu l'art. 621-10.1, *in fine*, CCCat, que vincula el *lliurament del bé* a l'*accessibilitat* de l'element digital; l'art. 621-20.6 CCCat, relatiu a les actualitzacions exigibles; l'art. 621-21.1.b CCCat, quant a les instruccions d'instal·lació facilitades pel proveïdor de l'element digital, i els art. 621-23.2 i 621-24.2 CCCat, en matèria, respectivament, de termini de garantia i presumpció de la manca de conformitat).^{20,21} Els continguts digitals (diguem-ne, *autònoms*) resten sotmesos *abans i preferentment* a les regles de la compravenda, és a dir, al règim previst en la secció quarta del capítol I del títol II del llibre sisè CCCat; les normes que s'hi preveuen obeeixen a la incorporació, al dret català, de la Directiva 2019/770. Cal recordar que aquest text imposa una disciplina general aplicable a determinats contractes, prescindint de quina sigui la seva eventual tipificació interna concreta (considerant 12 Dir. 2019/770). De fet, la identificació d'aquests contractes es duu a terme a partir de dos requisits que no prejuten el tipus

20. Cal fer notar que mentre que l'art. 621-24.2 CCCat fa referència a la presumpció de manca de conformitat «dels elements digitals», l'art. 621-23.2 CCCat es refereix al termini de garantia dels béns amb elements digitals de subministrament continuat durant un període superior als tres anys; en aquests casos i sense distingir entre el termini aplicable al component digital i l'aplicable al material, el termini es fa coincidir amb el del subministrament. Aquesta garantia abasta tota manca de conformitat que «es manifesti durant el període» del subministrament (art. 621-23.2, *in fine*, CCCat). En aquest precepte, doncs, basta aquesta *manifestació* per tal d'activar la responsabilitat del venedor. En canvi, segons la regla general (i, sistemàticament, la primera de l'art. 621-23 CCCat), la manca de conformitat no només s'ha de *manifestar* durant el període de garantia, sinó que ha de *ser present* en el moment del lliurament (art. 621-23.1 CCCat). La dita regla, que literalment només regeix en cas de béns sense elements digitals o de béns amb elements digitals de subministrament en un acte únic o de subministrament continuat durant un període inferior als tres anys (art. 621-23.2, *a contrario sensu*, CCCat), caldria, però, exigir-la igualment pel que fa al component material dels béns de l'art. 621-23.2 CCCat; o, dit altrament, prescindint de la modalitat o la durada del subministrament del component digital, la manca de conformitat de l'element material cal que existeixi sempre «en el moment del lliurament del bé o de la seva completa instal·lació» (art. 621-23.1 CCCat). Només interpretant-ho així es pot fer una interpretació del dret català conforme al dret europeu. En concret, l'art. 10.1 Dir. 2019/771 estableix aquell requisit sense excepcions. I, també a fi de procurar l'avinença de l'art. 621-23 CCCat amb l'art. 10.2 Dir. 2019/771, pel que fa als béns de subministrament continuat durant un període inferior als tres anys caldria proclamar la responsabilitat del venedor per tota manca de conformitat de l'element digital que es manifesti durant el període de garantia (que són tres anys [art. 621-23.1 CCCat]), sense necessitat que estigui present en el moment del lliurament (vegeu, pel que fa a aquesta reinterpretació dels art. 621-23.1 i 621-23.2 CCCat, LÍDIA ARNAU RAVENTÓS i MARILÓ GRAMUNT FOMBUENA, «La regulación del contrato de compraventa y de los contratos de suministro de contenidos y servicios digitales»).

21. Pel que fa al compliment específic de l'obligació de garantir la conformitat del bé, l'art. 621-37.1a CCCat inclou, juntament amb la reparació i la substitució, «qualsevol altra mesura de correcció». Aquesta expressió facilita l'aplicació del remei, entre d'altres, als components digitals que, a fi d'ésser conformes al contracte, estrictament no poden ni ser reparats ni ser substituïts (vegeu, quant a la manca de tipificació de les mesures correctores aplicables als productes digitals, l'art. 13 i el considerant 63 Dir. 2019/770).

contractual i que, per tant, poden tenir presència sigui quin sigui aquest tipus. Els dits elements són: per una banda, que una part s'obligui a subministrar a l'altra continguts o serveis digitals; per l'altra, que la causa contractual sigui onerosa, de tal manera que, a canvi d'aquells productes, l'adquirent es compromet a pagar un preu o a autoritzar l'ús de dades personals. El legislador català ha optat per incorporar aquelles regles a tall, també, de règim o disciplina general (vegeu l'exposició de motius del Decret llei 27/2021, ap. III, 1r par.). La preferència d'aquestes regles a les que puguin correspondre al tipus concret de contracte atorgat (així, en el nostre cas, a les de la compravenda) esdevé la manera tècnica d'ajustar el negoci, sigui com sigui, a la disciplina que imposa la Directiva 2019/770; en qualsevol cas, la presència d'aquells dos requisits mena als articles 621-67 i següents CCCat. Si de cas, l'article 621-67.2 CCCat (que es remet al règim de la compravenda quant a tot el que no està previst en la secció quarta) permet formular una qüestió afegida i relativa a quines normes corresponents al contracte de compravenda poden acabar aplicant-se, en virtut d'aquella remissió, a un contracte que, de fet, ja és de compravenda (però de continguts digitals). El dubte és, aleshores, si escauria aplicar, a aquests elements autònoms, les regles específiques dels components digitals (art. 621-10.1, *in fine*, 621-20.6, 621-21.1b, 621-23.2 i 621-24.2 CCCat). Però es tracta d'un dubte més aparent que real, atès que d'allò tractat en les dites normes (lliurament i terminis) ja se n'ocupen els articles 621-67 i següents CCCat, de manera que, d'entrada, sobre aquestes mateixes qüestions no hi ha espais no regulats que avalin la remissió a les regles de la compravenda.²² Convé insistir, però, que l'ampliació de l'àmbit objectiu de la compravenda als béns immaterials no és, *tout court*, una exigència europea (encara que es tracti d'una mesura implementada aprofitant l'avinentsa de la transposició de la Directiva 2019/771). Tampoc no calia, pel que fa al règim dels béns amb elements digitals, generalitzar les seves regles, i també s'ha fet. Aquesta generalització és subjectiva, és a dir, per molt que la Directiva 2019/771 inclogui els contractes de compravenda de béns amb elements digitals atorgats entre professionals i consumidors, en el CCCat el règim específic d'aquesta modalitat de béns s'aplica amb caràcter general, prescindint de la condició o qualitat de les parts contractants.²³ Cal apreciar, també, una generalització objectiva: la lectura

22. Tot i així, en matèria d'actualitzacions l'art. 621-7 CCCat es remet, a propòsit dels criteris de conformitat, a l'art. 621-20 CCCat. Tot i així, en matèria d'actualitzacions l'art. 621-71 CCCat es remet, a propòsit dels criteris de conformitat, a l'article 621-20 CCCat. L'art. 621-20.6 CCCat, relatiu a les actualitzacions exigibles als elements digitals del bé mixt, es podria aplicar, per analogia, als elements digitals comprats de manera autònoma.

23. Això no exclou, però, que als béns amb elements digitals se'ls acabin aplicant normes (que inicialment no es reserven a aquesta categoria) que només es reserven a la compravenda de consum. La lectura dels art. 621-24.2 i 621-24.3 CCCat n'ofereix un exemple: per molt que la regla general (i aplicable prescindint de la condició de consumidor del comprador) en matèria de presumpció de conformitat en cas de compravenda de béns amb elements digitals sigui l'art. 621-24.2 CCCat, si el dit bé és de segona mà i la

conjunta dels articles 621-1.1 (que esmenta només algunes modalitats de «béns», però sense distingir entre els mobles i els immobles), 621-1.2c (que tampoc no imposa la necessària naturalesa moble del component material) i 511-2.2c CCCat (que atribueix naturalesa immobiliària als «béns mobles incorporats de manera fixa a un bé immoble del qual no poden ésser separats sense que es deteriorin») permet pensar en supòsits de béns immobles amb elements digitals.²⁴

Reprement l'article 621-3.2c CCCat, convé ara plantejar-se si es tracta d'una definició d'abast general²⁵ o bé només és aplicable a propòsit del contracte de compravenda. Dit altrament: ¿el contracte en virtut del qual una part cedeix a una altra, onerosament i durant un període, només l'ús d'un bé que incorpora o s'interconnecta amb continguts o serveis digitals, permet parlar, en el dret català, de contracte d'arrendament d'un «bé amb elements digitals»? D'entrada, no hi veiem inconvenient.

2. DADES DES DE LA REGULACIÓ EUROPEA DELS ELEMENTS DIGITALS

Interessa valorar si, a propòsit de la conformitat del bé amb element digital al contracte d'arrendament, el dret europeu imposa alguna regla o, per al cas que no ho faci, si igualment hom pot detectar alguna inspiració europea de cara a confegir un règim intern aplicable al cas. Per a començar, però, cal analitzar si el dit ordenament fa ús o avala l'aplicació de la categoria de «bé amb elements digitals» al marge del contracte de compravenda i quin rastre hi ha, en aquesta mateixa legislació, del contracte d'arrendament.

compravenda és de consum, la norma aplicable serà l'art. 621-24.3 CCCat, el qual no distingeix en funció de si es tracta o no d'un bé de naturalesa mixta, sinó que, en canvi, ho fa segons si el bé és o no de segona mà, i estableix una regla específica per al cas de la compravenda de consum.

24. Pensem, per exemple, en un jacuzzi, un sistema de climatització o un de vigilància, amb prestacions o elements controlables des del mòbil, que es troben ja instal·lats o incorporats a l'immoble objecte del contracte de compravenda.

25. La incorporació de les directives (UE) 2019/770 i 2019/771 al dret estatal per mitjà del Reial decret llei 7/2021, del 27 d'abril (vegeu-ne l'art. 16), passa per la incorporació al text refós de la Llei general per a la defensa de consumidors i usuaris (Reial decret llei 1/2007, del 16 de novembre) d'un seguit de definicions en el seu art. 59 *bis* que ho són «[a] los efectos de este libro [...]», de tal manera que: en primer lloc, aquest llibre, el segon, és el reservat a «Contratos y garantías» i resulta aplicable, quant a les seves disposicions generals, a tots els contractes amb consumidors; en segon lloc, l'art. 59 *bis.1a* defineix «[b]ienes con elementos digitales» reproduint l'art. 2.5b Dir. 2019/771.

2.1. UN CONCEPTE GENERAL DE BÉ AMB ELEMENTS DIGITALS. EL CONTRACTE D'ARRENDAMENT DE BÉNS COM A CONTRACTE DE SERVEIS

L'article 2 de la Directiva 2019/771 (com fa també l'art. 2 Dir. 2019/770) defineix determinades categories jurídiques *als seus efectes* («[a] efectos de la presente Directiva [...]»), és a dir, ho fa instrumentalment de cara a facilitar la interpretació i l'aplicació de la resta de l'articulat. Segons el considerant 21 de la Directiva 2019/771, el legislador intern pot fer arribar l'àmbit subjectiu de les normes nacionals d'incorporació a subjectes que no encaixen en la definició europea de «consumidor» (art. 2.2 Dir. 2019/771); això és tant com dir que el concepte intern de *consumidor* pot ser més ampli que l'europeu, sense que es comprometi per aquest motiu la conformitat del dret nacional a l'europeu, perquè tot allò que no està comprès dins de l'àmbit d'aplicació de les directives és àmbit no uniformitzat i, en conseqüència, és de lliure regulació pel dret intern. Es pot recórrer al mateix argument de cara a avalar una extensió interna objectiva, que faria arribar la regulació interna a més contractes dels previstos en els textos europeus o a contractes que recauen sobre un ventall més ampli de béns.²⁶ Tot plegat porta a concloure que, per la mateixa raó (que és que no es malmet l'avinença de la norma nacional amb l'europea), res no impedeix fer un ús intern d'una categoria jurídica *europea* al marge o més enllà de l'àmbit normatiu en el qual el legislador europeu la utilitza. Cal fer notar, però, que, pel que fa a la categoria de «bé amb elements digitals», aquest àmbit normatiu no es limita a les directives 2019/771 i 2019/770. En l'article 2.3 de la Directiva (UE) 2011/83, del Parlament Europeu i del Consell, del 25 d'octubre de 2011, «sobre derechos de los consumidores», la definició de *béns* es remet a la definició de l'article 2.5 de la Directiva 2019/771, que inclou els «bienes con elementos digitales». D'aquesta manera, el concepte sobrepassa l'àmbit de les normes que disciplinen la conformitat de la prestació al contracte i és present també, i de manera expressa, en la directiva que regula, entre d'altres, els deures precontractuals d'informació, l'execució del contracte i tot allò relatiu als contractes (siguin del tipus que siguin) atorgats a distància o fora d'un establiment mercantil. El caràcter exprés de la previsió revela la intenció ferma del legislador europeu de promoure la categoria. Tot i així, també és cert que, partint de la constatació elemental que un bé amb element digital és, abans que res i per sobre de tot, un bé,²⁷ tampoc no hi ha cap obstacle, d'entrada, a fer sempre una interpretació àmplia del terme, és a

26. Rebla aquesta possible ampliació objectiva interna, per exemple, el considerant 13 Dir. (UE) 2011/83, del Parlament Europeu i del Consell, del 25 d'octubre de 2011, «sobre derechos de los consumidores». S'hi esmenta, en concret, la possible qualificació nacional com a «contracte a distància» d'algun negoci que, segons el dret europeu, no s'ajusti a aquesta modalitat contractual.

27. K. SEIN, «Good with digital elements and the interplay with Directive 2019/771 on the sales of goods» (en línia), SSRN, 30 de gener de 2020, <<https://ssrn.com/abstract=3600137>> (consulta: 15 setembre 2022): «A smart good is still a good, even if it's smart».

dir, a entendre que parlar de «béns» implica parlar de qualsevol de les seves possibles modalitats (àdhuc dels béns amb elements digitals) encara que no se'n faci menció expressa.²⁸ A vegades, en especial en els supòsits en què la norma inclou tant «béns» com «continguts digitals» i/o «serveis digitals» (per exemple, art. 2.5, 2.11 i 2.16 Dir. 2011/83), aquell caràcter exprés estalvia dubtes quant a si el component digital es regeix per les regles dels béns o per les dels continguts i serveis digitals.

Què es pot dir, en canvi, del contracte d'arrendament en el dret europeu? El negoci no s'hi tipifica (ni, per tant, s'hi regula en particular, ni tan sols parcialment).²⁹ Sí que s'esmenta; per exemple, en l'article 3.3f de la Directiva 2011/83 («La presente Directiva no se aplicará a los contratos: [...] el alquiler de alojamiento para su uso como vivienda»)³⁰ o en els articles 4c i 4d del Reglament (CE) núm. 593/2008, del Parlament Europeu i del Consell, del 17 de juny de 2008, «sobre la ley aplicable a las obligaciones contractuales» (que inclouen «el arrendamiento de un bien inmueble»). En matèria de tipificació contractual en el dret europeu, és molt aclaridora la distinció, bàsica, que procuren els articles 2.5 i 2.6 de la Directiva 2011/83; el primer tipifica el contracte de compravenda,³¹ de tal manera que el negoci que no hi encaixi serà,

28. Es podria aplicar la regla segons la qual si la llei no distingeix, no cal distingir. Vegeu, quant a aquella interpretació àmplia, per exemple, Ulrich MAGNUS, «Article 4», a Ulrich MAGNUS i Peter MANKOWSKI, *European commentaries on private international law: Commentary*, vol. 2, *Rome I Regulation*, Colònia, Dr. Otto Schmidt, 2017, p. 281; l'autor, a propòsit del terme *béns* en l'art. 4 del Reglament Roma I, defensa que cal que inclogui continguts digitals («The same is true for standard software or other digital products [...]»). En la Dir. 2005/29/CE, del Parlament Europeu i del Consell, de l'11 de maig de 2005, «relativa a las prácticas comerciales desleales de las empresas en sus relaciones con los consumidores en el mercado interior», el terme emprat és «producto», que es defineix com «cualquier bien o servicio, incluidos los bienes inmuebles, los servicios digitales y el contenido digital [...]» (art. 2c Dir. 2005/29/CE).

29. És una regulació només parcial de la compravenda la que deriva de la Dir. 2019/771, relativa, només, a *determinats aspectes* del contracte, per la qual cosa els dits aspectes es reconduïen a l'obligació de garantir la conformitat del bé al contracte.

30. Els precedents de la menció s'han de cercar en l'art. 2a Dir. 85/577/CEE, del Consell, del 20 de desembre de 1985, «relativa a la protecció de los consumidores en el caso de contratos celebrados fuera de los establecimientos mercantiles» (que, entre altres contractes, parla dels «de alquiler de bienes inmuebles»), i en l'art. 3.1 Dir. 97/7/CE, del Parlament Europeu i del Consell, del 20 de maig de 1997, «relativa a la protecció de los consumidores en materia de contratos a distancia» (que esmentava l'«arriendo»). Es pot consultar també el considerant 26 Dir. 2011/83.

31. Ho fa en els termes següents: «[...] todo contrato en virtud del cual el comerciante transmita o se comprometa a transmitir la propiedad de bienes al consumidor, incluido cualquier contrato que tenga por objeto tanto bienes como servicios». Aquesta definició obeeix a la reforma de l'art. 2 Dir. 2011/83 en virtut de l'art. 4 Dir. (UE) 2161/2019, del Parlament Europeu i del Consell, del 27 de novembre de 2019. A diferència de la versió original, en la redacció vigent no s'esmenta el preu, que, en canvi, sí que és present en la definició que també inclou de *contracte de compravenda* l'art. 2.1 Dir. 2019/771 (que, al seu torn, no té present el supòsit de contracte mixt de l'art. 2.5, *in fine*, Dir. 2011/83). Cal assenyalar que és la versió original de la definició que preveia l'art. 2.5 Dir. 2011/83 la que es reproduïu en altres textos (per exemple,

d'entrada, un contracte de serveis (que es defineix com «todo contrato, con excepción de un contrato de compraventa, en virtud del cual el comerciante presta o se compromete a prestar un servicio, incluido un servicio digital, al consumidor»³²). D'acord amb aquest esquema dual bàsic, el contracte d'arrendament de béns és un contracte de serveis, i el servei s'identifica amb l'actuació o la conducta consistent a facilitar i permetre a l'arrendatari l'ús del bé.³³

2.2. L'ARRENDAMENT DE BÉNS AMB ELEMENTS DIGITALS, LA DIRECTIVA 2019/770 I EL SUBMINISTRAMENT CONTINUAT

En una aproximació elementalíssima, hom podria dir que, atès que la Directiva 2019/771 només considera el contracte de compravenda, el legislador intern és plenament lliure a l'hora d'establir les regles a les quals cal subjectar el contracte d'arrendament de béns amb elements digitals. En aquest escenari, tant pot inspirar-se en les dels articles 621-1 i següents CCCat (i, en concret, en les que conformen el règim de la conformitat), com pot no fer-ho. No es pot oblidar la Directiva 2019/770 en aquesta anàlisi. Convé reprendre el seu considerant 33, que, per al cas d'un contracte únic que inclogui elements del contracte de subministrament de continguts o serveis digitals i elements d'un altre tipus contractual, imposa l'aplicació de les regles europees «únicamente a los elementos del contrato global que consistan en el suministro de contenidos o servicios digitales». A partir d'aquí, el raonament és: prescindint de si aquest contracte global es tipifica (i, si és el cas, com es fa) o no en el dret intern, la sola presència d'un subministrament oneros d'un producte digital (sigui contingut, siguin serveis digitals) basta per a argumentar que el dit element digital se situa dins de l'àmbit d'aplicació de la Directiva 2019/770 i de les regles que l'han incorporat al dret català. L'article 3.4 de la Directiva 2019/770 fa dubtar, d'entrada, d'aquesta

en l'art. 4.1c Dir. (UE) 2013/11, del Parlament Europeu i del Consell, del 21 de maig de 2013, «relativa a la resolució alternativa de litigios en materia de consumo»).

32. Aquesta definició també deriva de l'art. 4 Dir. 2161/2019. Les versions vigents dels art. 2.5 i 2.6 Dir. 2011/83 permeten fer notar que, ara per ara, escapa d'aquesta tipificació dual el contracte de subministrament de *continguts digitals*.

33. Aquesta sistemàtica no coincideix amb la que resulta de l'anomenat marc comú de referència (vegeu Hugh VON BAR, Eric CLIVE i Hans SCHULTE-NÖLKE (ed.), *Principles: Definitions and model rules of a European private law: Draft common frame of reference*, Munic, Sellier. European Law Publishers, 2008, p. 191 i seg.). El contracte d'arrendament de béns es regula separatament i abans del contracte de serveis (vegeu, per a «lease of goods», l'art. IV.B.-1:101 i seg. del *Draft Common frame of reference*; per a «services», l'art. IV.C.-1:101 i seg.). S'extreu la mateixa conclusió arran del considerant 12 Dir. 2019/770, que, a propòsit de la manca de tipificació dels contractes de subministrament, assenyalava que «[...] la cuestión de si tales contratos constituyen, por ejemplo, un contrato de compraventa, de *servicios*, de *alquiler* o un contrato atípico, debe dejarse a la determinación del derecho nacional» (la cursiva és nostra).

conclusió perquè expressament exclou de l'àmbit d'aplicació del text els anomenats *béns amb elements digitals*; ara bé, no es tracta d'una exclusió absoluta, que regeixi sempre. L'article 3.4 de la Directiva 2019/770 és el revers de l'article 3.3 de la Directiva 2019/771 i per això esdevé, de fet, una norma que recorda que el règim de la conformitat, si es tracta d'una compravenda de béns amb elements digitals, és el de la Directiva 2019/771, tant pel fa que al component material com al digital. La Directiva 2019/770 no pot regular allò que ja queda regulat per la Directiva 2019/771. Però, aleshores, si el contracte no és de compravenda, la conseqüència és que no regeix l'exclusió de l'article 3.4 de la Directiva 2019/770. El paràgraf primer de l'article 3.6 de la Directiva 2019/770 aporta un nou argument a fi d'identificar el supòsit d'arrendament d'un bé amb element digital com a contracte únic complex (per raó de la complexitat de l'objecte sobre el qual recau).³⁴ La norma ve a dir que, *deixant de banda allò previst en l'article 3.4* (que és el que exclou íntegrament els béns amb elements digitals contractats en virtut d'una compravenda), caldrà sotmetre el producte digital a les regles de la Directiva 2019/770. El cas que es descriu en l'article 3.4 es revela, d'aquesta manera, un supòsit dels esmentats en l'article 3.6 (de contractació única i complexa), però que, pel que fa al règim que s'imposa a aquest darrer (que és l'aplicació de la Dir. 2019/770 a l'element digital), n'esdevé una excepció.³⁵

Si no regeix l'exclusió de l'article 3.4 de la Directiva 2019/770, aleshores el dret intern *ha de subjectar* el component digital del bé mixt a les normes que resulten de la dita directiva. D'això se'n deriven dues conseqüències. La primera és que resten sotmesos a la Directiva 2019/770 tant els components digitals del bé mixt llogat com els elements digitals (autònoms) que es faciliten per mitjà «de un soporte material que sirva exclusivamente como portador» i sobre els quals s'ha atorgat un contracte d'arrendament (art. 3.3 Dir. 2019/770). La vinculació funcional existent entre el component material i el digital, i la unitat contractual no basten, en el primer cas, per a esquivar les regles de la Directiva 2019/770. En el segon, tampoc no permet descuidar-la el fet que el contingut digital *es contingui* i s'hi accedeixi per mitjà d'un suport material. La segona conseqüència és que el component digital del bé mixt arrendat s'ha de regir, almenys pel que fa a la conformitat de l'element digital, per regles totalment o parcialment distintes de les aplicables en cas de compravenda del mateix bé; la distinció mena, novament, a les diferències de règim que resulten segons si els elements digitals *es compren juntament* amb el bé que els enclou o que s'hi interconnecta, o si passa que: o bé no hi ha cap contracte de compravenda, o

34. L'expressió que empra l'article és molt gràfica: «[...] cuando un único contrato entre el mismo empresario y el mismo consumidor incluya en *un paquete* elementos del suministro de contenidos o servicios digitales y elementos del suministro de otros servicios o bienes [...]» (la cursiva és nostra).

35. En aquesta mateixa línia, vegeu Dirk STAUDENMAYER, «Article 3 Dir. 2019/770», a Reiner SCHULZ i Dirk STAUDENMAYER (ed.), *EU digital Law: Article-by-article commentary*, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2020, p. 78.

bé es compra el bé però els elements digitals funcionalment vinculats es contracten separatament, o bé no hi ha vinculació funcional. És cert que el fet que les regles que s'han d'aplicar siguin diferents en funció de si l'element digital es compra o es lloga, obeeix a la lògica més elemental que es tracta de contractes diferents: una cosa és comprar i una altra, arrendar o llogar. Però la diferència entre contractar per a pretendre esdevenir propietari (o titular) del bé i contractar per a obtenir-ne només l'ús durant un determinat període, no sempre justifica prou que algunes regles, moltes o poques, siguin distintes.³⁶

La conclusió anterior permet encetar un altre debat: si realment la generalitat de la Directiva 2019/770 s'avé amb qualsevol tipus de contracte o, dit altrament, si les regles que s'hi preveuen són susceptibles d'assolir una aplicació general, a tots els contractes, sense que l'entorpeixi la naturalesa específica del que s'hagi atorgat. Que, com a mínim, és un règim adaptable, ho rebla, a propòsit de les actualitzacions exigibles als elements digitals, l'article 8.2a de la Directiva 2019/770, que fa dependre el període d'exigibilitat de, entre altres circumstàncies, «la naturaleza del contrato». En canvi, el considerant 56 i el paràgraf segon de l'article 11.2 de la Directiva 2019/770, per exemple, posen en dubte aquell caràcter general. El paràgraf segon de l'article 11.2 de la Directiva 2019/770 estableix que, per al cas que el dret intern consideri un termini de garantia del producte digital subministrat en un acte únic o en actes individuals, aquest termini no pot tenir una durada inferior als dos anys d'ençà del subministrament. Cal fer notar la semblança del precepte amb l'article 10.1 de la Directiva 2019/771 quant a la durada mínima del termini de garantia, que el legislador intern formalment també pot preveure a propòsit dels béns objecte del contracte de compravenda: també és de dos anys. La raó d'aquesta identitat de regles s'ha de cercar en el considerant 56 de la Directiva 2019/770, relatiu al producte digital subministrat en un acte únic i segons el qual «[e]l elemento distintivo de esta categoría de contenidos o servicios digitales es el hecho de que los consumidores tienen posteriormente la posibilidad de acceder a los contenidos o servicios digitales y de utilizarlos *indefinidamente*» (la cursiva és nostra). S'està pensant, per tant, en un supòsit d'ús indefinit com el que, si el bé és material, proporciona el contracte de compravenda al comprador; en aquest cas, la transmissió de la propietat enclou, entre d'altres, la de la facultat de fer ús d'aquell objecte. El legislador europeu, a l'efecte d'aquell termini mínim, ha considerat que ambdós supòsits són equiparables i, doncs, que el dit termini coincideix. La qüestió que es planteja és que el subministrament en un acte únic pot obeir a un contracte de durada, com un arrendament. El fonament de la durada mínima que imposa el paràgraf segon de l'article 11.2 de la Directiva 2019/770 aleshores decau perquè l'ús no es

36. Un exemple prou vistent és el deure de cooperació de l'art. 12.5 Dir. 2019/770, inexistent en la Dir. 2019/770. I, al marge de la conformitat, l'art. 19 Dir. 2019/770 avala que els components digitals llogats es poden modificar, però no els que es compren.

preveu indefinit (o, almenys, no tan indefinit com el que resulta d'una compravenda). En aquest context, reprendre la naturalesa del contracte d'arrendament de béns com un contracte de serveis afavoreix un altre plantejament. Convé fixar-se, aleshores, en l'actuació deguda de l'arrendador, entesa com una actuació que ha de ser continuada en el temps perquè, *mentre duri* el contracte, l'arrendador ha de facilitar l'ús com-promès. Des d'aquesta perspectiva, encara que l'element digital del bé mixt se subministri en un acte únic (en el sentit que basti un únic acte per tal que l'arrendatari hi tingui accés), l'ús (temporal) que se'n podrà fer tindrà com a raó última el *fer* continuat de l'arrendador consistent a permetre el dit ús. I, tot plegat, permet convertir *sempre* el producte digital en objecte d'un subministrament continuat. I, quant a aquesta modalitat, convé destacar alguns aspectes del seu règim jurídic:

— En primer terme, el paràgraf primer de l'article 11.3 de la Directiva 2019/770 estableix que el professional és responsable de totes les manques de conformitat que es produeixin o es manifestin durant el termini de durada del subministrament. Aquest règim no coincideix amb el previst en l'article 11.2 de la Directiva 2019/770, que tracta només del subministrament en un acte únic o en actes separats. La primera diferència entre l'un i l'altre és que en l'article 11.3 de la Directiva 2019/770 no es preveu, avalant-la, una possible limitació en el temps del termini de garantia per part del legislador intern; la garantia es perllonga, sense excepció, al llarg del termini del subministrament.³⁷ En canvi, l'article 11.2 de la Directiva 2019/770, com que estableix que si el dret intern preveu un límit temporal cal que, com a mínim, sigui de dos anys a comptar del subministrament, permet tant la inexistència de terminis de garantia als ordenaments nacionals,³⁸ com que la responsabilitat del professional només escaigui si la manca de conformitat es manifesta en un període només uniformitzat quant a la seva durada mínima. La segona diferència és que en l'article 11.2 de la Directiva 2019/770 la manca de conformitat cal que *existeixi* en el moment del subministrament i que *es manifesti* durant el període de garantia, mentre que en l'article 11.3 de la Directiva 2019/770 n'hi ha prou que «se produzca o manifieste» durant el termini del subministrament. Aquest doble paràmetre permet que es pugui reclamar per aquelles

37. La *garantia* es perllonga durant tot aquest període encara que no se l'identifiqui, en el dret intern, com a *termini de garantia*. És per això que el paràgraf segon de l'art. 11.3 de la Dir. 2019/770 estableix que si els remeis per manca de conformitat *només* estan subjectes a un termini intern de prescripció (per tant, sense preveure formalment un termini de garantia), aquest termini ha de permetre reclamar «por cualquier falta de conformidad que se produzca o manifieste durante el período indicado en el párrafo primero» (o durada del subministrament).

38. Avala també aquesta opció el paràgraf tercer de l'art. 11.2 de la Dir. 2019/770 (paral·lel al paràgraf segon de l'art. 11.3 de la Dir. 2019/770 [vegeu *supra* nota 37]), que admet que el dret intern *només* estableix terminis de prescripció («[s]i, en virtud del derecho nacional, los derechos previstos en el artículo 14 también están sujetos o sólo están sujetos a un plazo de prescripción [...]»).

manques de conformitat que es van *produir* durant el subministrament però es van mantenir ocultes i no es van manifestar fins esgotat el subministrament.³⁹

Per altra banda, si hom compara els articles 11.3 de la Directiva 2019/770 i 10.2 de la Directiva 2019/771 (relatiu a la compravenda de béns amb elements digitals de subministrament continuat), detecta que, també en el segon, la responsabilitat del venedor per manca de conformitat de l'element digital s'activa si aquesta manca *es produeix o es manifesta* durant el termini de garantia. També en el segon la durada del subministrament funciona tècnicament com a termini de garantia, però només si el subministrament és continuat durant un període de dos o més anys (art. 10.2, *in fine*, Dir. 2019/771). D'aquí prové la primera diferència: la regla de l'article 11.3 de la Directiva 2019/770 és única, sense distingir en funció de la durada del subministrament continuat, mentre que l'article 10.2 de la Directiva 2019/771 demana fixar-s'hi. I de la distinció que se'n fa segons si el termini és o no superior als dos anys a comptar del lliurament del bé, en resulta que, si és inferior, l'article 10.2 de la Directiva 2019/771 imposa igualment la garantia durant «dos años a partir del momento de la entrega de los bienes con elementos digitales». En l'article 11.3 de la Directiva 2019/770 no hi ha cap esclatxa que permeti excedir el termini del subministrament. La segona diferència obeeix a la llibertat que l'article 10.3 de la Directiva 2019/771 dona als legisladors interns de cara a ampliar els terminis de garantia (que, per tant, són mínims) previstos en els articles 10.1 i 10.2 de la Directiva 2019/771. Això vol dir que el termini de garantia del component digital de subministrament continuat durant un període inferior als dos anys pot excedir aquests dos anys, i que si el subministrament es compromet durant dos anys o més, la garantia pot excedir aquesta durada. No hi ha, en la Directiva 2019/770, cap norma semblant a l'article 10.3 de la Directiva 2019/771.

— En segon terme, l'article 12.3 de la Directiva 2019/770 atribueix al professional la càrrega d'acreditar la conformitat del producte digital subministrat de manera continuada si la manca de conformitat *s'ha manifestat* dins del període del subministrament.⁴⁰ Això és tant com dir que, provada aquesta manifestació per part del consumidor,

39. Fan notar, críticament, que en aquests casos no hi ha termini màxim per a la manifestació, Beate GSELL i Rodrigo ARALDI, «Plazos de las medidas correctoras en caso de vicios ocultos según la Directiva (UE) 2019/770 sobre contratos de suministro de contenidos y servicios digitales y la Directiva (UE) 2019/771 sobre contrato de compraventa de bienes», *Cuadernos de Derecho Transnacional*, vol. 12, núm. 2 [2020], p. 484, 485 i 487.

40. Per la seva banda, l'art. 12.2 Dir. 2019/770, a propòsit de la manca de conformitat del producte digital subministrat en un acte únic o en actes separats, atribueix al professional la càrrega de la prova de la conformitat de l'element digital en el moment de subministrar-lo, sempre que la dita manca de conformitat es manifesti durant l'any següent al subministrament. No hi ha possibilitat d'ampliar aquest darrer terme, com, en canvi, sí que preveu (i fins als dos anys) l'art. 11.2 Dir. 2019/771. En la Dir. 2019/771 tampoc no hi ha rastre de la inversió de les regles en matèria de la càrrega de la prova que també preveu l'art. 12 Dir. 2019/770, ja sigui per al cas que s'acrediti la incompatibilitat de l'entorn digital del consumidor amb

es presumeix que l'element digital es va subministrar no essent conforme, llevat que hi hagi una prova en sentit contrari aportada pel professional. La responsabilitat del professional, cal recordar, no s'activa només si la manca de conformitat es manifesta durant el subministrament, sinó que també és exigible si el que s'ha esdevingut en aquest període és, només, la *producció* de la manca de conformitat, encara que s'hagi mantingut oculta (art. 11.3, par. 1, Dir. 2019/770).⁴¹ En aquests casos, no regeix la regla de l'article 12.3 de la Directiva 2019/770 i, per tant, és el consumidor qui ha d'acreditar no només la manca de conformitat, sinó que el producte digital ja es va subministrar sense ser conforme al contracte. La regla és pràcticament semblant a la que també preveu l'article 11.3 de la Directiva 2019/771:

[...] la carga de la prueba respecto de si los contenidos o servicios digitales eran conformes durante el período indicado en el artículo 10, apartado 2, recaerá en el vendedor cuando la falta de conformidad se manifieste en el período señalado en dicho artículo.

L'element distintiu és que el període de l'article 10.2 de la Directiva 2019/771 només coincideix amb el període del subministrament si aquest darrer té una durada superior als dos anys; en qualsevol altre cas, aquell període és un període de garantia que sobrepassarà el del subministrament.⁴²

els elements digitals, ja sigui per raó de la manca de cooperació del consumidor de cara a verificar la compatibilitat del seu entorn digital.

41. Un cas de *producció* d'una manca de conformitat que s'hauria mantingut oculta durant el subministrament seria el d'un contingut digital que s'acredita que es va comercialitzar amb alguna funció o aplicació defectuosa però el consumidor no la va detectar durant el subministrament perquè no l'emprava, per la qual cosa es va assabentar de la manca de conformitat després (Beate GSELL i Rodrigo ARALEDI, «Plazos de las medidas correctoras en caso de vicios ocultos», p. 485).

42. Aquesta eventual no coincidència entre el termini de garantia i la durada del subministrament trasllueix també en l'art. 7.3b Dir. 2019/771, d'acord amb el qual s'han de facilitar al consumidor les actualitzacions que escaiguin de cara a mantenir la conformitat de l'element digital durant el termini de garantia, que es fa coincidir amb el termini del subministrament en funció de si aquest darrer excedeix o no els dos anys. En aquest particular, el règim de l'art. 7.3b Dir. 2019/771 s'equipara plenament amb el de l'art. 8.2b Dir. 2019/770 i contrasta amb el de l'art. 7.3a Dir. 2019/771 (i, de retruc, amb el de l'art. 8.2a Dir. 2019/771), relatiu al període durant el qual són exigibles les actualitzacions dels elements digitals de subministrament en un acte únic; aquest període és el que «el consumidor pueda razonablemente esperar habida cuenta del tipo y la finalidad de los contenidos o servicios digitales y teniendo en cuenta las circunstancias y la naturaleza del contrato». Aquesta disciplina mereix dos comentaris. El primer destaca que el fet que no es consideri un termini concret d'exigibilitat permet plantejar si és possible que el dit termini excedeixi el de garantia (art. 10.2 Dir. 2019/771) i, si és que sí (com sembla que admet el considerant 47 Dir. 2019/770), com es podrà aleshores fer valer (sobre la qüestió, vegeu Lúcia ARNAU RAVENTÓS i Mariló GRAMUNT FOMBUENA, «La regulación del contrato de compraventa y de los contratos de suministro de contenidos y servicios digitales», que destaquen que el criteri objectiu de la conformitat consistent en la *durabilitat* del bé [art. 7.2d Dir. 2019/771] suggereix una qüestió semblant). El segon és que, mentre que fer dependre la de-

3. DADES DES DE LA PROJECTADA REGULACIÓ CATALANA DEL CONTRACTE D'ARRENDAMENT DE BÉNS

No hi ha, en l'Avantprojecte de llei del contracte d'arrendament de béns, cap referència als béns amb elements digitals. La raó d'aquest silenci potser és que no cal. En aquest sentit, es podria indicar el que segueix:

— En primer terme, l'article 623-3 d'aquell text, relatiu a l'«Objecte», preveu que el contracte pot recaure sobre béns mobles no consumibles dels quals es pot fer un ús durador, o sobre béns immobles. Si la categoria de «béns amb elements digitals» es correspon amb una modalitat o un tipus més de bé, que hom pot predicar de manera transversal (tant si el component material té naturalesa mobiliària com si la té immobiliària), no sembla que hi hagi cap obstacle a l'hora d'admetre que el contracte pugui recaure sobre un bé complex o mixt d'aquella classe.

— En segon terme, l'aplicació al cas de l'article 621-67.1 CCCat ja determina, per si sola (sense necessitat de cap norma que s'hi remeti), que al component digital del bé llogat li siguin aplicables, preferentment, les regles de la secció quarta del capítol I del títol II del llibre sisè del CCCat. D'aquesta manera, per exemple, els criteris de conformitat seran els de l'article 621-70 CCCat (que mena als de l'art. 621-20 CCCat), i no pas els de l'article 623-17 de l'Avantprojecte. Efectivament, aquest darrer desenvolupa l'obligació de l'arrendador, anticipada en l'article 623-15.1 de l'Avantprojecte, de mantenir el bé d'acord amb el contracte durant tota la seva vigència. En l'article 623-17 de l'Avantprojecte, però, no es fa esment de les categories tecnològiques pròpies dels elements digitals, ni de les actualitzacions. L'aplicació preferent dels articles 621-67 i següents CCCat menarà a l'exigibilitat d'una determinada funcionabilitat, compatibilitat..., com a criteris de conformitat. Per altra banda, l'article 621-74.1 CCCat permetrà a l'arrendatari reclamar per les manques de conformitat del component digital que s'hagin produït (encara que no s'hagin manifestat) durant la vigència del contracte. Si el contracte és de consum, escaurà igualment aplicar la presumpció de l'article 621-74 CCCat o, en fi, reconèixer la legitimació per a modificar els elements digitals d'acord amb l'article 621-70 CCCat.⁴³

terminació del dit termini, entre altres circumstàncies, de la *naturalesa del contracte* té sentit en el context d'una disciplina general com la continguda en la Dir. 2019/770, no s'acaba d'entendre del tot la presència d'aquest mateix criteri en l'art. 7.3a Dir. 2019/771, ja que el contracte sempre tindrà la naturalesa de compra-venda.

43. No es poden desconèixer les dificultats derivades de l'aplicació de la Dir. 2019/770, només, al component digital del bé llogat (considerant 33 i art. 3.6 Dir. 2019/770). Penseu en l'exemple següent: si el component digital no és conforme al contracte però aquesta manca de conformitat no s'arriba a corregir, l'art. 621-76.1 CCCat permet exigir la reducció del preu o la resolució del contracte (art. 621-76.1 i 621-40.1 CCCat), i s'aplicarà, pel que fa a les quantitats que s'han de restituir, l'art. 621-77.3 CCCat (vegeu, pel que fa a la restitució derivada de l'*actio quanti minoris*, l'art. 621-76.4 CCCat). L'Avantprojecte,

BIBLIOGRAFIA

- ARNAU RAVENTÓS, Lúdia. «La implementació al dret civil català de les Dir. (UE) 2019/770 i 2019/771, relatives al contracte de subministrament d'elements digitals i al contracte de compravenda de béns». A: INSTITUT DE DRET PRIVAT EUROPEU I COMPARAT. UNIVERSITAT DE GIRONA (dir.). *Compravenda, arrendaments i noves modalitats d'ús temporal de béns*. Girona: Documenta Universitaria, 2021, p. 85-140.
- ARNAU RAVENTÓS, Lúdia. «La conformitat del dret català a l'europeu en matèria de contractació amb consumidors: els efectes en cas de dret no conforme». *Revista Catalana de Dret Privat*, núm. 22 (2020), p. 107-146.
- ARNAU RAVENTÓS, Lúdia. «Bienes y elementos digitales: ¿dos mundos aparte?». *Education and Law Review*, núm. 24 (2021), disponible en línia a <<https://doi.org/10.1344/REYD2021.24.36294>> [consulta: 15 setembre 2022].
- ARNAU RAVENTÓS, Lúdia. «Remedios por falta de conformidad en contratos de compraventa y de suministro de elementos digitales con varias prestaciones». A: CÁMARA LAPUENTE, Sergio; ARROYO AMAYUELAS, Esther (dir.). *El derecho privado en el nuevo paradigma digital*. Madrid: Marcial Pons, 2020, p. 79-100.
- ARNAU RAVENTÓS, Lúdia; GRAMUNT FOMBUENA, Mariló. «Cap a un dret català conforme a les directives (UE) 2019/770 i 2019/771. *Indret*», any 2022, núm. 1.
- ARNAU RAVENTÓS, Lúdia; GRAMUNT FOMBUENA, Mariló. «La regulación del contrato de compraventa y de los contratos de suministro de contenidos y servicios digitales tras la incorporación de las directivas (UE) 2019/770 y 2019/771 al derecho catalán». *Anuario de Derecho Civil* [en premsa].

que també considera la rebaixa de la renda i la resolució del contracte per manca de conformitat, exigeix que l'incompliment presenti una entitat rellevant. Així, l'art. 623-31*b* de l'Avantprojecte permet a l'arrendatari reduir el preu si, per manca de conformitat, l'ús acordat o esperat del bé ha disminuït *substancialment*; per la seva banda, l'art. 623-32.3 CCCat també vincula la resolució del contracte a una manca *substancial* de conformitat, ja sigui inicial (lletra *a*), ja sigui sobrevinguda (lletres *b*, *c* i *d*). Aquest caràcter substancial no s'exigeix, en canvi, a l'hora de reduir el preu o resoldre el contracte per manca de conformitat de l'element digital d'acord amb els art. 13 i 14 Dir. 2019/770. Per tant, en virtut del considerant 33 i l'art. 3.6 Dir. 2019/770, hauria de ser possible resoldre el contracte, només, *quant* als components digitals del bé llogat, encara que no hi hagi rastre d'aquella substancialitat. En aquestes circumstàncies (que dibuixen una resolució parcial del contracte), cal reprendre novament el considerant 33 Dir. 2019/770, que es remet al dret intern quant a la incidència que pugui tenir el remei interposat d'acord amb la Dir. 2019/770 en els altres elements del contracte (és a dir, quant al lloguer del component material). En el dret català no hi ha una norma que ho resolgui, tret que es defensi aplicar al supòsit, per analogia, l'art. 621-40.2 CCCat (que incorpora l'art. 16.2 Dir. 2019/771, relatiu a la manca de conformitat d'algun o alguns dels béns comprats); a la seva empara, la resolució podria ser total si el consumidor no volgués conservar el component material sense el digital.

- ARROYO AMAYUELAS, Esther. «Entra en vigor el Real decreto ley 7/2002 (compraventa de bienes de consumo y suministro de contenidos y servicios digitales al consumidor)». *Revista Cesco de Derecho de Consumo*, núm. 41 (2022).
- BARCELÓ COMPTE, Rosa; RUBIO GIMENO, Gemma. «La conformidad de los bienes con elementos digitales: un supuesto de intersección de la DCD y la DCV». *Indret*, any 2022, núm. 3.
- GSELL, Beate; ARALDI, Rodrigo. «Plazos de las medidas correctoras en caso de vicios ocultos según la Directiva (UE) 2019/770 sobre contratos de suministro de contenidos y servicios digitales y la Directiva (UE) 2019/771 sobre contrato de compraventa de bienes». *Cuadernos de Derecho Transnacional*, vol. 12, núm. 2 (2020).
- KALAMEES, Pia. «Goods with digital elements and the seller's updating obligation». *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, núm. 2/2021, p. 131-142.
- KALAMEES, Pia; SEIN, Karin. «Connected consumer goods: who is liable for defects in the ancillary digital service?». *Journal of European Consumer and Market Law*, vol. 18, núm. 1 (2019), p. 13-22.
- MAGNUS, Ulrich. «Article 4». A: MAGNUS, Ulrich; MANKOWSKI, Peter. *European commentaries on private international law: Commentary*, vol. 2, *Rome I Regulation*. Colònia: Dr. Otto Schmidt, 2017, p. 270-295.
- MAK, Vanessa. *The new proposal for harmonised rules on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content*. Brussel·les: Parlement Européen, PE 566.494, 2016.
- MANKO, Rafal. *Contrats de fourniture de contenu numérique*. Brussel·les: Parlement Européen, PE 582.048, 2016.
- MISCHAU, Lena. «The concept of digital content and digital services in European contract law». *Journal of European Consumer and Market Law*, vol. 18, núm. 1 (2022), p. 6-13.
- SEIN, Karin. «Good with digital elements and the interplay with Directive 2019/771 on the sales of goods» [en línia]. SSRN, 30 de gener de 2020, <<https://ssrn.com/abstract=3600137>> [consulta: 15 setembre 2022].
- STAUDENMAYER, Dirk. «The directives on digital contracts: first steps towards the private law of the digital economy». *European Review of Private Law*, vol. 18, núm. 2 (2020), p. 219-250.
- STAUDENMAYER, Dirk. «Article 3 Dir. 2019/770». A: SCHULZE, Reiner; STAUDENMAYER, Dirk (ed.). *EU digital law: Article-by-article commentary*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2020.
- VANHERPE, Jozefien. «While smoke, but smoke nonetheless: some (burning) questions regarding the directives on sales of goods and supply of digital content». *European Review of Private Law*, vol. 18, núm. 2 (2020), p. 251-274.

WENDEHORST, Christiane. «Article 5». A: SCHULZE, Reiner (ed.). *Common European sales law: Commentary*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2012.

WENDEHORST, Christiane. *Sale of goods and supply of digital content—two worlds apart?* Brussel·les: Parlement Européen, PE 556.928, 2016.